

FACULTAT DE BELLES ARTS → **CURS 2014-2015**
UNIVERSITAT DE BARCELONA

COL·LECTIVITZADORS

SERGI SELVAS GARDEÑAS
NIUB → 14252383
TUTORA → **ÀNGELS VILADOMIU**

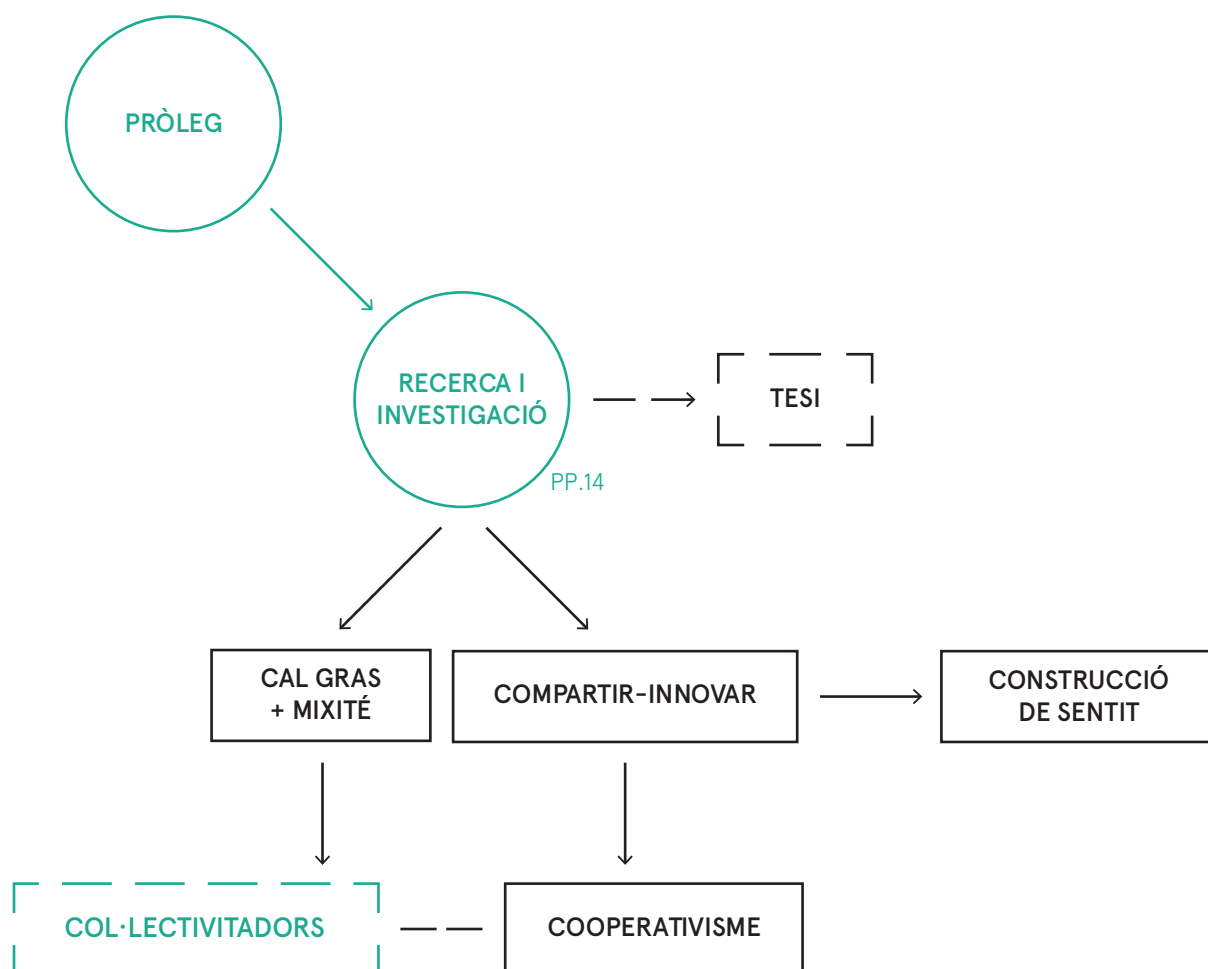
01 → Pròleg	06
02 → Context	10
Context personal	
Context geogràfic, històric i social	
03 → Recerca i investigació	14
04 → Praxis	24
Convocatòria	
Artistes seleccionats	
Dispositiu	
Les Jornades	
Resultats	
05 → Conclusions per començar	30
06 → Bibliografia i referències	36

RESUM

Projecte de recerca sobre la pràctica artística com a medidora de processos que faciliten l'empoderament i la organització col·lectiva per a una gestió en comú dels recursos socials, polítics, econòmics, naturals i culturals. A través d'un procés d'investigació, contextualitzat històricament, i amb l'ús de casos d'estudi, s'ha elaborat un ampli discurs que abarca els aspectes més importants a considerar en un procés artístic d'aquestes característiques. Amb aquest treball s'ha definit la funció i objectius de l'artista i la seva pràctica, el rol de l'educació o la pedagogia, i l'experimentació i procés com a pràctica artística. D'aquesta manera s'han obert les vies necessàries per a construir els fonaments des dels quals començar a treballar en un projecte propi. "Col·lectivitzadors", és una proposta que es fa a *Cal Gras - Art i territori*, centre de producció artística d'Avinyó, a partir d'una convocatòria per artistes en residència, amb l'objectiu d'organitzar unes jornades que serveixin per posar en comú idees i valoracions sobre la temàtica de la recerca. A partir del treball amb els artistes seleccionats a la convocatòria, així com amb els agents socials del territori, s'ha dissenyat un espai d'intercanvi, així com un protocol de sortida per als projectes col·laboratius. S'ha construït un dispositiu que fa a la vegada les funcions de taula de treball i àgora pel debat, facilitant la reflexió col·lectiva i que ha permès disposar d'aquest protocol o base a partir de la qual treballar en qualsevol context. En definitiva, és un projecte que vol posar en valor i descobrir formes experimentals de sociabilitat, d'interacció social, de cooperativisme i construcció de sentit fora de les lògiques hegemòniques.

ABSTRACT

Research project on artistic practice as a mediator of processes which ease the empowerment and the collective organization to manage communally the social, political, economic, cultural and natural resources. Through a research process, historically contextualized, and with selected case studies, it has been developed a broad discourse that covers the most important issues to consider in an artistic process of these characteristics. With this work has been defined the artist's function and objectives. These are the educational or pedagogical role and the experimentation and process as artistic practice. This way, the needed procedures/means have been established in order to build the foundation from which to start working on an own project. "Col·lectivitzadors" is a proposal made at *Cal Gras - Art and territory*, an artistic production center of Avinyó. From a call for artists in residence, the aim was the organization of a conference in order to share ideas and assessments on the subject of the research. From working with the selected artists, as well as with the social agents of the territory, it has been designed an exchange space and an output protocol for collaborative projects. It has been built a device that is used as a working table and as a discussion agora as well, facilitating the collective reflection from which have been possible to design this protocol to work in any context. In conclusion, it is a project that aims to highlight and explore experimental forms of sociability, social interaction, co-operative and construction of meaning outside the hegemonic logic.

“Una construcció d’espais i xarxes d’intercanvi, per a una gestió col·lectiva”

Aquest projecte és el resultat de cinc anys de carrera i per tant és l’evolució d’una manera de pensar i entendre la pràctica artística. El pròleg d’aquest treball, s’escriu doncs des de la construcció d’una pràctica que va més enllà del món de l’art per retrobar-se conceptual, social i emocionalment amb la vida en comunitat. A través de l’art, l’educació i el pensament, es proposa definir els fonaments d’una recerca orientada a una possible tesi doctoral al voltant, un projecte que aspira a compartir i innovar formes de producció estètica, social i política, a través de la investigació de modes experimentals de sociabilitat, d’interacció social, de cooperativisme i de construcció de sentit fora de les lògiques he-

gemòniques. En definitiva, aquest treball és una investigació basada en les ecologies culturals, és a dir, experiències estètiques que funcionen com a *caldo de cultiu* d’accions que faciliten l’empoderament del ciutadà a partir de relacions col·laboratives que s’integren en un projecte comú, el de fer comunitat.

Aquest treball és el resultat d’un desenvolupament basat en la construcció d’un espai i uns sistemes d’intercanvi on una comunitat d’individus vinculats a la producció cultural, social i política, han compartit habilitats i eines amb finalitats d’aprenentatge i millora. L’*statement* del treball és un acostament pràctic a les iniciatives o pràctiques artístiques que integren en la seva genealogia el principi del codi obert, inherent en el treball col·laboratiu i en l’organització en xarxa. El desafiament, per tant, és fer

→ Primera sessió de l'assignatura "Cartografia Artística" en el marc d'Inter-Accions. 2015

funcionar els valors ètics que dinamitzen la comunitat i construeixen propostes sempre obertes d'una política experimental d'escala i objectius mutables. D'aquesta manera neix la voluntat d'explorar formes de dissidència i autogestió. Així, la primera tasca és establir els criteris a partir dels quals es pot definir una recerca, l'objectiu de la qual és la posada en pràctica d'eines i metodologies que faciliten la gestió comunitària. La gènesi del projecte rau en una primera hipòtesi de treball: *"definir les pràctiques, accions o produccions revolucionaries que, degut al seu interès estètic o simbòlic, han estat un referent per a la creació contemporània"*. Aquesta premissa és l'inici del procés de treball a partir del qual s'han investigat aquelles pràctiques artístiques contemporànies que, des de diverses perspectives, reflexionen sobre les dinàmiques col·laboratives i la col·lectivització dels mitjans polítics, socials, econòmics i culturals.

En començar la investigació es va establir aquesta hipòtesi, a través de la qual el projecte, naturalment, ha mutat. Aquest treball de recerca té també com

a objectiu, establir unes pautes a partir de les quals entendre la pràctica artística en el context contemporani vinculada als moviments i les reivindicacions socials. L'interès personal per aquestes pràctiques concretes es troba en una disjuntiva: per una banda la necessitat de relacionar què entenem o podem entendre com a pràctica artística; i per l'altra, quins probables lligams hi ha entre aquestes pràctiques i els moviments socials, tenint en compte els usos i les respostes o influències respecte tant en el pensament com en l'acció. Des d'una perspectiva metodològica s'ha definit a) experiència estètica, b) acció directa, posant-ho en relació a c) la pràctica artística i a les d) necessitats socials⁰¹. En el mateix procés, unes idees han estat descartades o reduïdes, mentre altres han ocupat un espai important en el desenvolupament del treball. L'intent de definir l'epistemologia de l'experiència estètica s'ha vist reduït per deixar pas a una forta càrrega política, social i històrica del que ha sigut, finalment, la base del treball.

⁰¹ Veure esquema de presentació d'aquest apartat.

→ Esquema inicial del proyecto "Col·lectivitzadors"

Així, la proposta es defineix com una investigació dirigida a aquells instants i períodes, de la història en què els habitants d'un territori han promogut una gestió col·lectiva dels seus recursos i la seva vida en comunitat. A partir d'aquest primer anàlisi històric i polític, l'estat de l'art pel que fa l'empoderament i l'organització social es defineix a través del concepte de Lefebvre del *dret a la ciutat*⁰². Des d'aquesta idea, es desenvolupa, a partir de diversos casos d'estudi, la vinculació de l'art amb la vida a la ciutat-territori- i es construeix el raonament teòric sobre les pràctiques artístiques que proposen la construcció d'espais i xarxes per a la col·laboració i la gestió col·lectiva reivindicant, així, *el dret a la ciutat*.

Pel que fa al desenvolupament pràctic, s'ha dissenyat i construït un espai per a l'intercanvi d'idees i coneixements que facilitin gestionar el territori de forma comunitària. S'ha projectat un dispositiu mo-

dular utilitzat a Avinyó, al Bages (Barcelona) amb l'objectiu de crear un espai per al debat i la reflexió a la Catalunya Central. En el context de *Cal Gras - Art i territori*⁰³, s'ha obert una convocatòria de projectes, per a desenvolupar en forma de residència artística, amb la premissa de la col·lectivitat. A partir d'aquesta convocatòria s'han organitzat unes jornades de tres dies, a través de les quals s'han posat sobre la taula-dispositiu, els temes plantejats a la recerca. L'objectiu d'aquest procés de treball en comú, no només amb els artistes seleccionats o convidats, sinó també amb els agents socials del territori, és el de posar en valor i descobrir, com s'ha dit al principi d'aquesta introducció, formes experimentals de sociabilitat, d'interacció social, de cooperativisme i construcció de sentit fora de les lògiques hegemòniques.

02 Concepte proposat per Henri Lefebvre (1966) i que serveix com a punt de partida del desenvolupament teòric d'aquest treball.

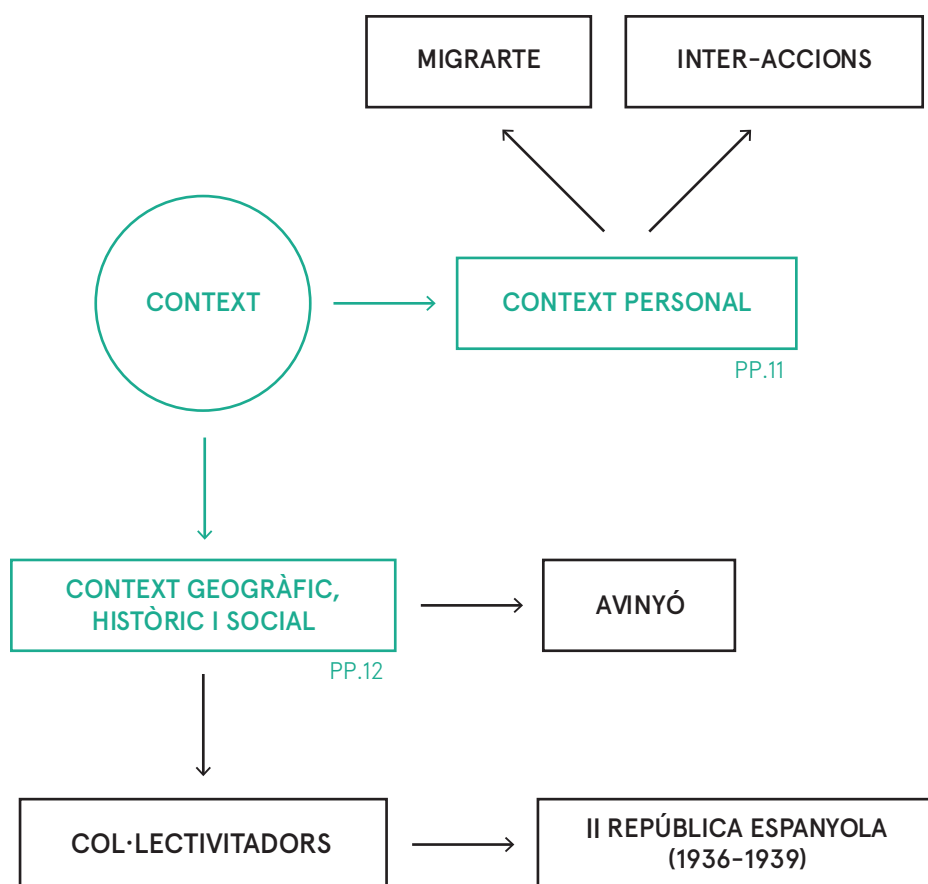
03 *Cal Gras* és un projecte de Quim Moya i Eva Quintana a Avinyó, un alberg de cultura, residència d'artistes i centre de producció en els àmbits de les arts visuals i escèniques directament relacionat al territori rural de la Catalunya Central.

→ Visita al poble d'Avinyó durant les Jornades

→ Espai de treball de les Jornades a Cal Gras

CONTEXT PERSONAL

Els objectius d'aquest treball són molts i diversos tenint en compte el context inicial d'aquesta investigació. Des del segon any de carrera he desenvolupat treballs en dues línies complementàries clares. Una primera, en relació a la pedagogia des d'una perspectiva constructivista, social i col·lectiva. Amb el projecte *Inter-Accions*, des del 2012 fins el dia d'avui, s'han programat un seguit d'activitats o propostes al voltant de la transversalitat art-arquitectura dins les facultats de Belles Arts (UB) i Arquitectura (UPC). Tot i que l'art fa molt de temps que ja no es limita al formalisme, l'urbanisme dominant segueix essent, encara avui, una imitació de formes i composició (Oyón, Serra, 2012), i el mateix passa amb una gran part de l'arquitectura mediàtica. No obstant, l'art, l'arquitectura i l'urbanisme conflueixen quan parlem de ciutat, d'espai i de persones.

Inter-Accions es va desenvolupar a partir d'unes primeres conferències⁰¹ i més tard en un workshop⁰², els resultats del qual s'han traslladat a una

01 Organitzades en 4 sessions, desenvolupades a l'ETSAB (UPC), amb la participació de diversos ponents, artistes, comissaris, arquitectes, pedagogs, entitats socials, gestors: Javier Rodrigo, Sitesize, Marta Serra, José Luis Oyón, Domènec, Martí Peran, Pau Faus, Josep Cerdà, Irma Arribas, Aida Sánchez de Serdio, Óscar Padilla, E.S.F.A i Emanuela Bove (Acciones Urbanas) [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.inter-acciones.org/content/seminari>>

02 Organitzat el febrer de 2013, juntament amb Borja Fermoselle i Nora Arias. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.inter-acciones.org/content/workshop2013>>

→ Trobada amb entitats del barri des d'*Inter-Accions*

publicació⁰³ que recull articles breus amb reflexions de professors i alumnes participants del taller. El curs 2013-2014 es va organitzar una convocatòria per a desenvolupar una proposta site-specific a una casa de tàpia construïda per alumnes de l'Escola Politècnica Superior d'Edificació de Barcelona (UPC), on també es va coordinar una taula rodona⁰⁴. En aquest darrer curs 2014-2015, s'ha pogut desenvolupar una assignatura d'extensió universi-

tària oficial de la UB, de fins a 6 crèdits ECTS05. Oberta a estudiants de grau, màster i doctorat de tots els àmbits en relació a les arts (visuals i performatiques), la història i l'arquitectura o l'urbanisme, aquesta assignatura s'ha desenvolupat des de la idea que no s'aprèn quan ensenyes el que saps, sinó quan ensenyes el que no saps (Sánchez de Serdio, Durán, 2010). Per això s'ha proposat als estudiants gestionar el curs com a laboratori de recerca a partir de l'anàlisi de les eines i els recursos de què disposen amb una prèvia negociació sobre quins temes, conceptes, idees, pràctiques es volen treballar en el curs. És a dir, aquest curs sorgeix amb la voluntat d'explorar formes noves d'autogestió de l'aprenentatge i el coneixement des del mateix àmbit acadèmic.

Per altra banda, per entendre des de quin context personal es proposa el projecte "Col·lectivitza-dors", és necessari explicar els treballs desenvolupats dins el col·lectiu *Migrarte*⁰⁶ en el marc del *Espacio del Inmigrante*. L'objectiu d'aquesta iniciativa era el de crear un espai per a l'empoderament, la presa de control dels propis mitjans, polítics, socials i econòmics, a través d'unes accions tàctiques que responen al concepte d'autonomia moderna. A partir d'aquest concepte, el procediment tàctic es verifica en la continua cerca i variació d'elements per a una lluita contra l'hegemonia cultura burgesa (Claramonte, 2009). En aquest sentit, doncs, es tracta d'un treball de recerca i

03 Marta Carrasco i Sergi Selvas (eds.) *Inter-Accions. Pràctiques col·lectives per a intervencions a l'espai urbà. Reflexions d'artistes i arquitectes en un context pedagògic col·lectiu*. Barcelona: Publicacions i Edicions UB; Iniciativa Digital Politècnica – Oficina de Publicacions Acadèmiques Digitals de la UPC, 2014. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.inter-accions.org/publicacio>>

04 Una proposta desenvolupada amb el nom de PostConstrucció, abril-juny de 2014 [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.inter-accions.org/content/postconstrccio>>

05 Sota el nom de "*Cartografia Artística*" i amb la tutela del professor catedràtic del Departament d'Escultura, Josep Cerdà. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.inter-accions.org/cartografia-artistica>>

06 Des del *Espacio del Inmigrante* s'inicia aquesta proposta que vol generar un espai d'empoderament a través de l'art i la comunicació, que serveixi també, per l'emancipació comunicativa respecte als mitjans de comunicació de masses. A partir de l'autonomia, l'autogestió i la participació col·lectiva es considera la "qüestió migratòria" com el principal camp d'acció. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.mixite.es/migrarte/>>

→ *Espacio del Inmigrante. 2015*

→ *Espacio del Inmigrante. 2014*

un laboratori d'experimentació fent servir els imaginaris descoberts o reconeguts per a construir una constel·lació de llengües pròpies que expliquin idees pròpies del col·lectiu d'immigrants.

Mitjançant diversos tallers organitzats des de Migrarte, des de vídeo, música, grafisme o informàtica, (a més de castellà, català, teatre, i els serveis d'assessorament legal, assistència social i mèdica), es procura l'emancipació de les persones des de la col·lectivitat. D'aquesta manera conflueixen els dos projectes, *Inter-Accions* i *Migrarte* que, per temàtica i metodologia, són un precedent del que aquí es proposa. A través d'estratègies vinculades a la cultura de la col·laboració es proposa una emancipació individual i col·lectiva. En aquest punt, la motivació personal des dels inicis de la carrera troba el seu espai de confluència amb els objectius i finalitat de la proposta "Col·lectivitzadors". Una investigació sobre les pràctiques artístiques o culturals com a mitjà a través del qual construir espais i xarxes per a l'intercanvi de coneixement, la col·laboració i l'emancipació del ciutadà.

CONTEXT HISTÒRIC, SOCIAL I GEOGRÀFIC

Avinyó és un municipi de la comarca del Bages amb poc més de 2.300 habitants format pels pobles d'Horta d'Avinyó, Santa Eugènia de Relat i Urbisol. El terme municipal es situa majoritàriament a la dreta de la vall mitjana de la riera Gavarresa, tocant el Lluçanès, i és drenat per la riera de Relat. Avui, ben comunicat amb l'Eix Transversal a pocs minuts de Vic i Manresa, és una zona dedicada a la producció agrícola de secà, de vi, complementada amb la indústria i el turisme. Avui la major part de la població viu entre l'agricultura i la indústria porcina (l'escorxador del Grup Roma) que dona feina a més de 400 persones.

Avinyó, com tants altres pobles i ciutats va viure un procés revolucionari durant la II República Espanyola, que es va intensificar després del cop d'estat del 18 de juliol del 1936. En aquell moment, van arribar al territori els canvis socials estructurals amb les municipalitzacions, les col·lectivitats i el control obrer de bona part de l'economia. De fet, la col·lectivització agrària, de la indústria, dels serveis i de l'habitatge va ser generalitzada arreu del territori. Tots aquests moviments en pro de l'autogestió han evolucionat fins als nostres dies. De la mateixa manera que la crisi social i humanitària de llavors no és comparable en causes i conseqüències a l'actual crisi econòmica, és en la capacitat de coordinació, de treball en equip, de col·laboració, el que interessa destacar des de la revolució del 36 i les lluites per a la gestió del territori fins a les reivindicacions dels moviments socials actuals per a una gestió sostenible i social del patrimoni, la terra i la cultura.

Un dels primers referents i casos d'estudi respecte a la creació de comunitats autogestionades occidentals són els falansteris de Charles Fourier (1808), pare del comunitarisme contemporani. Les seves idees són la base del cooperativisme, el mutualisme i el federalisme europeus. Tot i que ell no va participar personalment dels primers intents, es van desenvolupar considerables experiments a partir del seu model social basat en la lliure associació. No

obstant, molts experiments basats en aquest model van fracassar en l'intent de crear unes normes noves sense estendre que els valors i les formes de relacionar-se no canvien només perquè s'hagi creat l'espai. La figura més coneguda és potser Jean-Baptiste André Godin, creador del falansteri de Guisa. Un projecte que va fracassar per aquest motiu: els treballadors es van trobar amb uns drets nous, i no van haver de fer res per aconseguir-los, tret d'esperar que tot funcionés. És una conseqüència lògica d'un activista que volia "crear comunitat", és a dir, reunir gent de compromís menor, exonerant-los de part de la responsabilitat i confiar en què l'esperit comunitari sorgís de forma espontània. Fundat el 1880, el falansteri de Guisa es va tancar vuit anys després, amb la mort de Godin.

→ Cooperativa de Barcelona. 1936

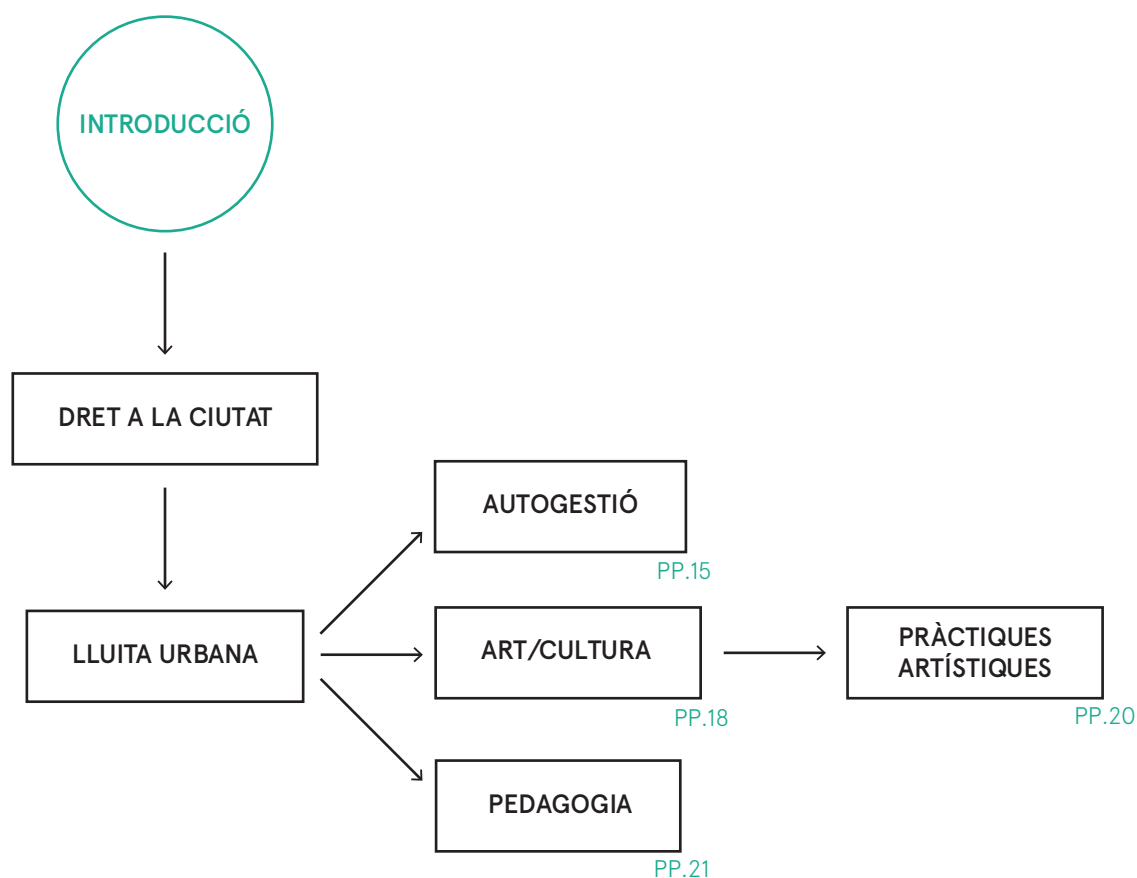
Des de llavors, els intents de crear comunitats s'han succeït arreu del món, però l'experiment que ha tingut més importància en la nostra història local, i hereus d'aquests primers experiments, tot superant l'error de base, són les col·lectivitzacions del 1936 al 1939, destruïdes pels colpistes al finalitzar la Guerra Civil (1936-1939). Durant la Segona República, a tot Catalunya s'ha calculat que van existir més de tres-centes col·lectivitats rurals i industrials, a través de l'expropiació de la terra, d'assemblees regulars de treballadors, del repartiment individual de les finques i de les municipalitzacions. Les col·lectivitzacions van tenir dos sentits principals: l'experimentació de noves estructures econòmiques i socials basades en valors revolucionaris i la producció de béns alimentaris necessaris per al manteniment de la població i dels soldats

del front, així com per la indústria de guerra. Una col·lectivitat la formava un grup de treballadors que, agrupats lliurement i per afinitat, formaven la unitat bàsica del nou sistema d'organització social: el *col·lectivisme*. Un nou ordre econòmic que no es va crear a través de decrets i lleis d'un govern, sinó mitjançant la col·laboració solidària dels treballadors que operaven en cadascun dels rams de la producció. Just abans de l'esclat de la revolució, l'economista anarcosindicalista Diego Abad de Santillan (1937) va escriure: a l'enfrontar el problema de la transformació social, la revolució no pot considerar l'Estat com un mitjà, sinó que s'ha de recolzar en l'organització dels productors. Només els productors mateixos poden portar a terme aquesta tasca. Es creia així que el paper de la classe obrera era d'alliberar el treball de les cadenes de l'explotació econòmica; així com a la societat de totes les institucions i mecanismes del poder polític; i el d'obrir el camí per una aliança d'homes i dones lliures, basada en el treball cooperatiu⁰⁷.

Com comenta Víctor Alba al seu llibre "*Los colectivizadores*" on analitza la formació de les col·lectivitzacions i la seva evolució a altres contextos i moments històrics, aquest sistema d'organització social no va fracassar com en el cas de Guisa. Va ser un experiment, i les lliçons apreses les podem veure avui en la gestió col·lectiva d'espais ocupats, en les reivindicacions dels moviments socials o en agrupacions que vetllen per una gestió col·lectiva i sostenible dels recursos i la producció del territori.

Des d'aquest context històric, social i polític, comença el projecte "Col·lectivitzadors" a la localitat d'Avinyó.

⁰⁷ Abad de Santillan, Diego. (1937) *After the Revolution*. El text que es cita aquí és una traducció de la prèvia traducció anglesa aquí ressenyada, ja que no s'ha trobat cap edició original. [en línia: <http://theanarchistlibrary.org/library/diego-abad-de-santillan-after-the-revolution>]

El territori és un tros de terra, del subsòl a la troposfera, de fronteres mutables definides per un sentit (significat) a un lloc, definició de la qual és validada per llur comunitat. Un territori pot incloure múltiples paisatges, cultures, organitzacions geopolítiques, i per tant se'n pot fer recerca des de nombrosos punts de vista. Territori és ciutat, perifèria, ruralitat i naturalesa. La idea de territori adquireix especificitat quan l'entendem com un espai copsat des de la percepció i els coneixements individuals, compartits pels seus habitants, així com la comunitat científica que els fa servir com objecte d'investigació i reflexió. Aquest coneixement, més enllà de la necessària acumulació d'experiència quotidiana, de la memòria històrica i la tradició, es converteix en una consciència articulada i estructurada, base d'una cosmogonia compartida que explica, amb una veu coral, la realitat i la representació d'un territori. Una consciència a través de la qual serà possible una transformació social del territori, principal objectiu d'aquest treball.

El desenvolupament del territori contemporani ha sigut àmpliament debatut des de posicions diverses. Des de les teories del marxisme socialista, el comunisme o l'anarquisme, s'ha coincidit directa o indirectament amb la tesi formulada pel filòsof francès Henri Lefebvre al final de la dècada dels seixanta. Lefebvre observa l'impacte negatiu sobre el territori en els països d'economia capitalista, en la conversió de la ciutat en una mercaderia al servei exclusiu dels interessos respecte l'acumulació de capital i com a contrapartida a aquest fenomen, construeix una proposta política per reivindicar la propietat de la ciutat en mans dels seus ciutadans. El "dret a la ciutat" ha evolucionat cap a una relació més pragmàtica de la lluita. S'ha negat el liberalisme òbviament, però no el capitalisme com a tal; el mercat global pot ser "domesticat" però no necessàriament eradicat; la protecció del medi ambient pot ser molt més eficient, però dins del marc de les polítiques de mercat; de la voluntat d'una "demo-

→ 't Hool. 1971

cràcia participativa” a la democràcia representativa completada i “corregida” per la “participació”.

Projectes com el de *Tower of Songs*⁰¹ a Dublín, 't Hool⁰² a Eindhoven o *Experimental Station*⁰³ a Chicago, aposten per polítiques urbanes alternatives, protegeixen la memòria, la cultura i la idiosincràsia dels barris a través de mecanismes d’apropiació i autogestió. Cadascun d’aquests casos d’estudi⁰⁴, tot i la distància dels contextos, segueixen el mateix esquema d’apropiació dels recursos i la presa de

01 En actiu des de 2005 a 2009, *Tower of Songs* és un projecte de Brian Fleming, George Higgs, Sean Millar, Ailbhe Murphy i Daragh O’Toole al barri de Fatima de Dublín. A través de diverses activitats, tallers, concerts i molta mediació, es va gestar el que més tard s’ha convertit en una presa de consciència i poder de decisió per part de la comunitat en la rehabilitació del barri.

02 El projecte 't Hool és una iniciativa dels veïns del barri d'Eindhoven que el 1961 van establir una cooperativa d’habitatges (Woon en Wijk) per construir un nou barri adaptat a les seves necessitats i requeriments, que van encarregar als arquitectes del Team10, Van den Broek i J. Bakema, el 1971.

03 A *Experimental Station*, s’està treballant des de 2006 per construir una infraestructura cultural independent a Chicago mitjançant el foment d’una ecologia dinàmica de programes educatius i culturals innovadors, empreses de petites empreses i iniciatives comunitàries.

04 Veure lloc web <<http://www.collectivitzadors.cat>>

→ *Tower of Songs*. 2005

decisions. Però tot això és insuficient com a objectius estratègics o un marc general per al pensament i l’acció. Com assenyalava Lopes de Souza (2010), les demandes i reclamacions s’han de posar en un context més ampli. Per exemple prenent el “problema de l’habitatge”, com el resultat de les lògiques del capitalisme, i no només com una qüestió de manca de “voluntat política”. La gestió ciutadana entesa com a eina d’organització urbana en comptes d’una estabilització sistèmica com en els casos de participació patrocinats per la institució. És a dir, la lluita urbana no s’atura, condicionant l’escenari de l’esclavitud, ha de qüestionar de fons la pròpia urbanització (Amorós, 2011). Tot això requereix alguns passos més i més decisius cap a un camí més radical. Un exemple n’és la *Plataforma d’Afectats per la Hipoteca* (PAH)⁰⁵, que després d’anys de lluita, s’ha constituït com una alternativa política en l’administració del territori. Les teories emancipatòries del subjecte ciutadà porten, inexorablement, a la voluntat de gestionar les alternatives democràtiques, socials així com formes sostenibles de fer ciutat. (Brenner, 2009).

L’autogestió és la conseqüència directa de l’emancipació dels habitants del territori, i la ciutat és el context, mitjà i contingut d’aquesta emancipació.

05 La PAH és una organització sense ànim de lucre que lluita per al dret a un habitatge digne, i ho fa a través del suport legal, logístic i psicològic a les persones afectades pels desnonaments. Avui, juntament amb altres entitats forma part de *Barcelona en Comú*, una organització política que aposta pel diàleg, la transparència i la igualtat.

→ PAH Barcelona. 2014

→ PAH Barcelona. 2014

Les pràctiques de resistència no operen construint sistemes o estructures alternatives de poder o ignorant les regles socials imperants, sinó a través d'una apropiació crítica i selectiva de les pràctiques disciplinades, transformant el seu sentit original i alterant el seu caràcter repressiu. Les bases pel desenvolupament col·lectiu del territori s'estableixen a partir de la transformació de la consciència individual i col·lectiva a través de múltiples mecanismes, tàctiques i estratègies que integren una ecologia de processos als quals intervé l'empoderament, la gestió de l'habitatge, l'economia, l'educació i la cultura.

L'arrel d'aquests mecanismes de resistència i emancipació la trobem en la lluita obrera. És una lluita per l'espai, que s'ha de reconquistar i dotar de contingut. En aquest sentit, com explica Amorós (2011), el desenvolupament d'una logística independent del capital garanteix l'autonomia d'una col·lectivitat que administra el seu temps i domina el seu espai, és a dir, la lluita urbana només és efectiva si és capaç d'aglutinar una comunitat que ha pogut sostreure de la seva vida quotidiana els

imperatius capitalistes. Com s'observa a la *Caravana pels Drets de les Persones Refugiades* a Bremen (1998) amb les campanyes *Bleiberecht*⁰⁶, llençades des de *The Voice Refugee Forum* i *Brandenburg Refugee Initiative*; o a la xarxa *Kein Mensch ist Illegal*⁰⁷ (1997), s'activa un procés llibertari de sobirania transnacional abandonant la idea d'establir ordres dominants, admetent les fractures i posicionant-se des del pensament fronterer per deslliurar-se d'un poder colonial (Hardt, Negri, 2001).

Noam Chomsky escriu en el pròleg d'*Anarchism* de Daniel Guérin (1978) que tot i la dificultat d'establir una única definició d'anarquisme, és important rehabilitar-lo com a procés emancipador no només des del pensament sinó també des de les accions espontànies de lluita revolucionària popular. Guérin s'ocupa d'extreure reflexions que enriqueixen la teoria (o teories) de l'alliberament social: ningú posseeix exclusivament el terme "anarquisme", però si és compartida l'esperança de llibertat, que inclou sentiments de solidaritat i de suport mutu, avui sota termes d'ecologisme, alterglobalització, decreixement, municipalisme o sindicalisme alternatiu. L'historiador Rudolf Rocker, citat per Chomsky (1978), afegeix als raonaments de Guérin, que l'anarquisme no és un sistema social fix, tancat, ni cap panacea, sinó una tendència clara del desenvolupament històric de la humanitat, i per tant, aspira a que totes les forces individuals i socials es formin lliurement a través de l'experiència de viure.

En la transformació social hi ha d'haver un canvi en les formes de relacionar-se, en les aptituds socials, i en les noves formes d'articulació crítica, de reclamar l'espai social. En aquest sentit Christoph Spehr (2003) desenvolupa el concepte de cooperació lliure, a través de la qual els moviments socials poden aprendre, experimentar i ajustar les seves formes segons les problemàtiques a les que se s'enfronten. Una cooperació és lliure quan tothom pot qüestionar les regles o canviar-les, és

⁰⁶ Traducció: "Campanya pel dret a romandre".

⁰⁷ Traducció: "Cap persona és il·legal".

a dir, que la forma d'organització cooperativa és absolutament mutable i en permanent negociació per part de tots els agents que en formen part, en igualtat de condicions.

S'han de desmantellar els instruments de dominació, i fer servir instruments alternatius de negociació, una força que sovint es perd en la majoria dels sistemes de representació formal, on es descarten masses coses per no quadrar bé amb el sistema. En aquest sentit és necessari introduir el concepte de propietat, que potser és la qüestió principal respecte a com aplicar la cooperació lliure al món contemporani. Spehr (2003) veu la necessitat de controlar l'accés a la propietat, apostant per la transferència i la distribució d'una manera equitativa.

La qüestió és ara com podem arribar a decisions lliures d'autoritat política i com podem sobreviure sense un "a dalt". Existeix avui un punt cec en l'anomenada democràcia, on no hi ha espais per a models que de manera profunda reflexionin sobre com prendre decisions. "Consens" deriva etimològicament del concepte "acord", en relació a un procés de comunicació i presa de decisions. En contrast amb els models de participació democràtica actuals, en una democràcia consensual, les persones afectades tenen dret a ser consultades en les decisions, i totes les persones desfavorides per una decisió tenen dret a veto en aquest procés. A través del dret a veto, els dissidents tenen major pes en el procés i la possibilitat de prevenir desavantatges amb l'objectiu d'eliminar decisions que passen per sobre la majoria. Perquè aquest

procés funcioni la gent s'ha d'unir als nivells més bàsics independentment i autònomament. En una organització de model cooperatiu, descentralitzat i consensual, les decisions tenen a veure amb condicions regionals i comunals sempre controlades per la població, assegurant que la presa de decisions sigui accessible en tot moment.

Aquests models organitzatius i de gestió demanden llibertat comunal, una posició esgotadora que sobrepassa sovint la llei i comporta certs riscos. Però per un breu lapse temporal, s'erigeix una ètica diferent, seguida d'un retorn a la vida quotidiana, que estimula el potencial d'insurgència revolucionària subjacent en cada acte de la vida quotidiana (Kanngieser, 2007). Segons Kanngieser, les plataformes activistes de tàctiques d'orientació quotidianes per a la resistència col·lectiva, d'alguna manera, recodifiquen la resistència com una cosa que passa també en la vida quotidiana "no activista". Es perpetua el que constitueix un subjecte activista diferenciant-lo del que no ho és. D'aquí que sempre hi hagi hagut una preocupació activa per les qüestions de la vida diària, de la sexualitat, de l'alliberació femenina i de les relacions humanes. Així, l'espai públic de resistència quotidiana és compartit i apropiat de forma múltiple com diria Foucault, per protestes, pels sense sostre, pel tràfic de drogues o la violència, a lo que els grups dominants responen amb més vigilància i l'emplaçament de fortes mesures de seguretat: prefereixen restringir la seva pròpia llibertat a canvi de seguretat que els permet mantenir la seva vida quotidiana. En definitiva, l'espai públic i domèstic es converteix en el camp de batalla i la magnitud dels problemes passen totes aquestes capes fins a les últimes conseqüències: *Immigrant Movement International*⁰⁸, iniciat per Tania Brugera, el col·lectiu *Migrarte*⁰⁹

→ *Immigrant Movement International*. 2006

⁰⁸ *Immigrant Movement International* [en línia] Web corporatiu. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://immigrant-movement.us/>>.

⁰⁹ *Migrarte* [en línia] Web blog. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://mixite.es/migrarte/>>.

→ *Women on Waves*. 1999

o el projecte *Women on Waves*¹⁰, són alguns casos observats on la lluita per l'alliberació de la població immigrant és una lluita contra l'imperialisme; la batalla pel medi ambient és una lluita contra la producció de mercaderies; i la lluita per l'alliberació femenina és una lluita per la llibertat humana.

Però, quin és l'encaix de l'art en tots aquests mecanismes socials, polítics i econòmics que proposen un nou paisatge de relacions, accions i experiències en comunitat? Les pràctiques artístiques contemporànies estudiades i que són un referent per aquest treball obren zones de indiscernibilitat que constitueixen una variació de futurs. Un alliberament dels espais de vida, per compondre una tipologia dinàmica de les multiplicitats d'interessos estètic-polítics (Deleuze citat per Díaz, 2014). Des d'aquests processos d'experimentació o protocols d'experiència que representen aquestes pràcti-

ques, és possible configurar nous punts d'orientació per conduir una experiència que desborda la nostra capacitat de previsió. En l'experimentació no es presenta l'efecte o estímul d'una interacció linealment establerta que tindria com a resultat un reconeixement de la realitat; sinó que és possible obrir-se a un pla de multiplicitats, de móns encara per descobrir. Aquestes pràctiques experimentals ens han de permetre alliberar-nos de la regulació d'una subjectivitat que és promotora del judici, a través de l'experiència actual, des de la creació de condicions d'emergència. Fugir de la representació, la forma, el contingut i la figura per promoure modes nous de posicionament vitals.

Deslliurar-se d'un sistema que mitjançant la subjecció social produeix i distribueix rols i funcions, assignant una individualitat específica (identitat, sexe, professió, nacionalitat,...). Aquesta subjecció ens constitueix en subjectes que segueixen les exigències del poder i uneix a cada individu en una identitat "pròpia i sabuda" ben determinada. L'art escapa de les determinacions i col·labora en

¹⁰ *Women on Waves* [en línia] Web informativa. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.womenonwaves.org/>>.

l'enderrocament de la societat disciplinària, l'art és resistència. La foto fa la persona o el paisatge de la mateixa manera que el diari fa l'esdeveniment i no només es limita a narrar-lo, sinó que imposa la seva veritat. Aquesta lògica fa pensar que és possible dir que aquest pot funcionar per sobre de les seves pròpies representacions per deformar-les permetent l'emergència d'un procés nou que no és absolut i que pot ser permanentment qüestionat, comú també en les formes de cooperació. D'aquesta manera fa fallida l'organització òptica sobirana i emergeixen noves formes experimentals de vida. Els termes deleuzians traduïts en el territori de les pràctiques col·laboratives, aquestes experiències desterritorialitzen el sistema d'opinió que reunia les percepcions i afeccions dominants del matis natural, històric i social. Per tant, és possible afirmar que l'art també té a veure amb el procés, amb un esdevenir que habita les zones d'indeterminació per a crear formes d'ocupar l'espai-temps i inventar-ne de nous.

L'art esdevé un desplaçament de la subjectivitat que es recomposa a partir de les experiències de vida. Una experiència també col·lectiva que determina els llocs de cada un, les seves funcions, l'administració dels espais i el temps, la possibilitat o no de ser part de la comunitat i les característiques de la participació en aquesta. L'art llavors també pot determinar la configuració d'allò comú i per tant es converteix en una qüestió de caràcter polític, diluint la fal·làcia de la seva naturalesa atòmica i aïllada, amb la funció de transcriure els dispositius d'enunciació i reflexió alhora que desmunta immediatament les línies de fuga i es converteix en producció de comunitat política i social. És aquí on radica la potència col·lectiva de l'experiència que construeix un sentit comú d'allò que és comú. Si l'art és resistència, aquesta doncs ha de ser col·lectiva, una trobada de vectors viatgers que desenvolupen formes noves de fer territori, una constel·lació de possibilitats contingents.

Aquestes pràctiques organitzen una experiència que ens permet reconèixer allò real i aquest és probablement, l'autèntic botí. Normalment des de

la passivitat generalitzada, la realitat s'ofereix com un espectacle lineal que discorre d'una manera preorganitzada davant la nostra mirada. Pel contrari, en la realització de la pràctica artística proposada, allò real es converteix en un complex mar de fons sense ordre, on tot és possible. Aquí és on entra el desig, l'esperança, allò capaç de permetre i alterar les composicions dels cossos i els estats, forces vitals per tots els processos de producció de realitats i mirades d'efectes i ressonàncies, que creen connexions, transicions, dislocacions i nous modes d'interacció. Perquè el desig sigui emancipador i no afirmatiu de les estructures de poder, ha de ser col·lectiu; ha d'estendre's a través de tots els estrats socials, de les escoles a les presons. No es tracta d'adaptar el desig alliberat, de socialitzar-lo o disciplinar-lo, sinó de connectar-lo de tal manera que els seus processos siguin expressió col·lectiva (Deleuze i Guattari, 1995).

→ *If You Lived Here...1989*

El desig però, igual que el disseny d'utopies, no s'ha d'imposar a la realitat, on només hi trobarà fracàs i desolació, sinó acceptar-la per construir-hi a sobre. Si com explicàvem en l'apartat anterior de context¹¹, Fourier va actualitzar les bases del comunitarisme, l'experiència del fourierisme ens ensenya a deixar de ser utòpics i convertir-nos en cooperativistes amb l'epígraf de no "crear" una comunitat a voluntat. No te sentit empènyer a ningú que manca de l'entusiasme i la voluntat de compromís. Els canvis culturals no neixen de l'acceptació passiva de noves regles, sinó de converses entre iguals

¹¹ Pàgina 10, d'aquest treball.

que porten a conviccions comunes i compromisos compartits. Per tant, aquí no parlem d'utopies ali-neades que no necessiten ser morals ni inscriure's a cap judici ètic, sinó d'aquelles que requereixen del consens col·lectiu, que apunten a un canvi en una direcció plural, que no són prescriptives.

L'art és aquí revolució i resistència, desplaçament de subjectivitats individuals i compositor d'experiències col·lectives, llavors quin és el paper de l'artista?

L'artista ha d'aprendre estratègies noves: com ha de col·laborar, com ha de crear audiències específiques i de múltiples estrats, com s'ha de comunicar amb altres disciplines, com ha d'escollir els llocs que evocuen un significat públic i com ha de clarificar el simbolisme de l'acció. En altres paraules, l'artista-activista qüestiona la supremacia de l'artista i es compromet amb el públic per construir un significat per consens. Martha Rosler va desenvolupar a Nova York el projecte "*If You Lived Here... The City in Art, Theory and Social Actions*" (1991), una recopilació d'exposicions, simposis, fotografies i redaccions patrocinades per la Dia Art Foundation i que va abordar la crisi de les polítiques d'habitatge a les ciutats nord-americanes. Però ens hem de preguntar si aquest projecte va ser eficaç a l'hora de modificar les opinions sobre el problema de la carència d'habitatge, de què va servir. Els artistes sovint àvids de canvi intenten aprofitar l'experiència d'una o més persones explicada en relats que donen fe de l'efecte de l'obra. Però siguin tres o trenta, quines conclusions en podem treure sobre la magnitud o la duració del canvi? (Lacy, 2002).

Les idees de canvi percebudes, basades en models polítics i sociològics, exemplificats a partir dels relats de l'experiència personal són necessaris, però insuficients a l'hora de valorar una pràctica col·laborativa artística. El projecte de Rosler funciona com una representació o model, plantejant com hipòtesis la col·laboració potencial entre les persones. Un projecte que proposa, una cooperació i intercanvi pot ser un model per als artistes, ampliar les fronteres i incorpora noves formes d'imaginació col·lectiva. És a dir, no es tracta de sol·licitar l'interès del territori com si fos una cosa nova sinó

→ 2Up 2Down. 2012

d'intervenir sobre el mateix territori per catalitzar d'una nova manera alguna cosa que ja succeeix en ell. Aquestes pràctiques no operen construint sistemes o estructures alternatives ignorant les regles socials establertes, sinó a través d'una apropiació crítica i selectiva de les pràctiques disciplinàries, transformant el seu sentit original.

Els interrogants i perills d'aquestes pràctiques no són matisos menors: la sospita de que tot i que l'espai físic sembla més propici pel desenvolupament d'una pràctica real, pot ser fàcilment neutralitzable sota l'epígraf d'espai artístic. En aquests casos en que s'habiliten espais per a l'experiència, preval el que Martí Peran anomena principi de disponibilitat (2000): posar a disposició d'usuaris reals totes les eines necessàries pel desenvolupament col·lectiu i públic. Alguns exemples poden ser els mitjans d'expressió d'imaginari, d'inquietuds o de necessitats que garanteixen una veu en viu. En aquest sentit, Peran aposta no per la construcció d'un espai físic, sinó per l'habilitació de circuits que permetin el flux constant d'idees i discursos que apunten a una expressió de l'autèntic antagonisme del sistema hegemònic. Així les pràctiques artístiques tot i la seva sincera implicació amb el context i el lloc real donat, no són per si soles el motor de les transformacions que operen en aquest lloc, sinó un element més de mediació, d'interferència (Peran, 2000). És a dir, parlem d'un activisme cultural que utilitza aquests mitjans per promoure canvis socials (Wallis, 1990), a través de tàctiques col·lectives que combaten el poder superant la seva condició de representació despersonalitzada d'una democràcia fràgil (Bruno, 1975).

→ Sessió de treball del grup d'Inter-Accions amb LaFundició

polítiques. Aquesta noció, conceptualitzada com una innovació de les *tecnologies de la informació i les comunicacions* (TIC), té les seves arrels en el treball cognitiu immediatament relacionat amb el capitalisme cognitiu i la feina immaterial que Antonella Corsani (2004) resumeix com la conversió en mercaderia de tots els tipus de coneixement, ja sigui artístic, filosòfic, cultural, lingüístic o científic. Tot i que aquestes tecnologies han estat al servei de les multinacionals, àmpliament vinculades a problemàtiques sobre els mecanismes de control, projectes com *Memetro*¹³, *Megafon.net*¹⁴ d'Antoni

Abad o l'arxiconegut *Linux*¹⁵, proposen un ús sostenible d'aquestes, fomentant la gestió comunitària a través de les lògiques obertes de la lliure distribució, i fent al ciutadà copartícep en la seva transformació. Això és, democratitzar la informació en les seves diverses escales (open data, open city i open government), per augmentar el coneixement i el compromís del ciutadà.

En aquest sentit, la tecnologia no es valora per la seva sofisticació, sinó per la capacitat de generar comunitat, teixir xarxa i establir canals de transferència de sabers que promoguin l'autonomia social. Per tant, l'interès aquí s'orienta a entendre i valorar aquests mitjans com a eina pedagògica per al desenvolupament de pràctiques socioeducatives. La tecnologia de la comunicació ha permès una socialització i sociabilitat a partir de la configuració d'espais urbans comuns desenvolupats

¹³ *Memetro* és una aplicació per gestionar avisos sobre els controls de les línies de metro de Barcelona [en línia] Aplicació. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.memetro.net/>>.

¹⁴ El projecte *Megafone.net* recull i facilita l'intercanvi d'arxius visuals i textuais de comunitats marginals de diversos països del món [en línia] Lloc web interactiu. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<https://megafone.net/site/index>>.

¹⁵ El sistema operatiu *Linux* és el programari lliure més conegut [en línia] Lloc web oficial. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<https://www.linux.com/>>.

→ *The Silent University*. 2012

pats des de la transmissió i mediació cultural possibilitant la relació del ciutadà amb el món (García, 2003). La transmissió d'una experiència educativa genuïna per tant, no rau merament en la possibilitat de rebre aquest conjunt de sabers disponibles a la xarxa, sinó en la possibilitat de participar de manera creixent i diversa en les pràctiques que aquests sabers puguin proposar (Baquero, 2004). Totes les revolucions proletàries van fracassar perquè les premisses tecnològiques existents no autoritzaven la consolidació material de la voluntat general.

No obstant, com s'han de transferir aquests sabers més enllà dels espectres tecnològics? Eusebio Nájera (2008) proposa considerar la pedagogia urbana associada i orientada a la Pedagogia Social definida per Núñez (2004) com a disciplina pedagògica que treballa teòrica i pràcticament, en les fronteres de la inclusió / exclusió, un espai per pensar qüestions que tenen a veure amb la igualtat i els drets, en el marc de les noves condicions econòmiques, pel que fa a la cultura, a la participació social i a la dignitat de les persones. A la pedagogia social, li correspon entendre els diversos processos d'educació social, educació no formal i informal, amb una vocació integradora que se situa en el territori des d'una perspectiva pragmàtica. Prenem la pedagogia social com a eina a través de la qual ampliar el camp d'acció de l'educació a partir d'una aportació didàctica per a una antropologia de les formes de vida urbanes i la gestió local (Colom, 1996).

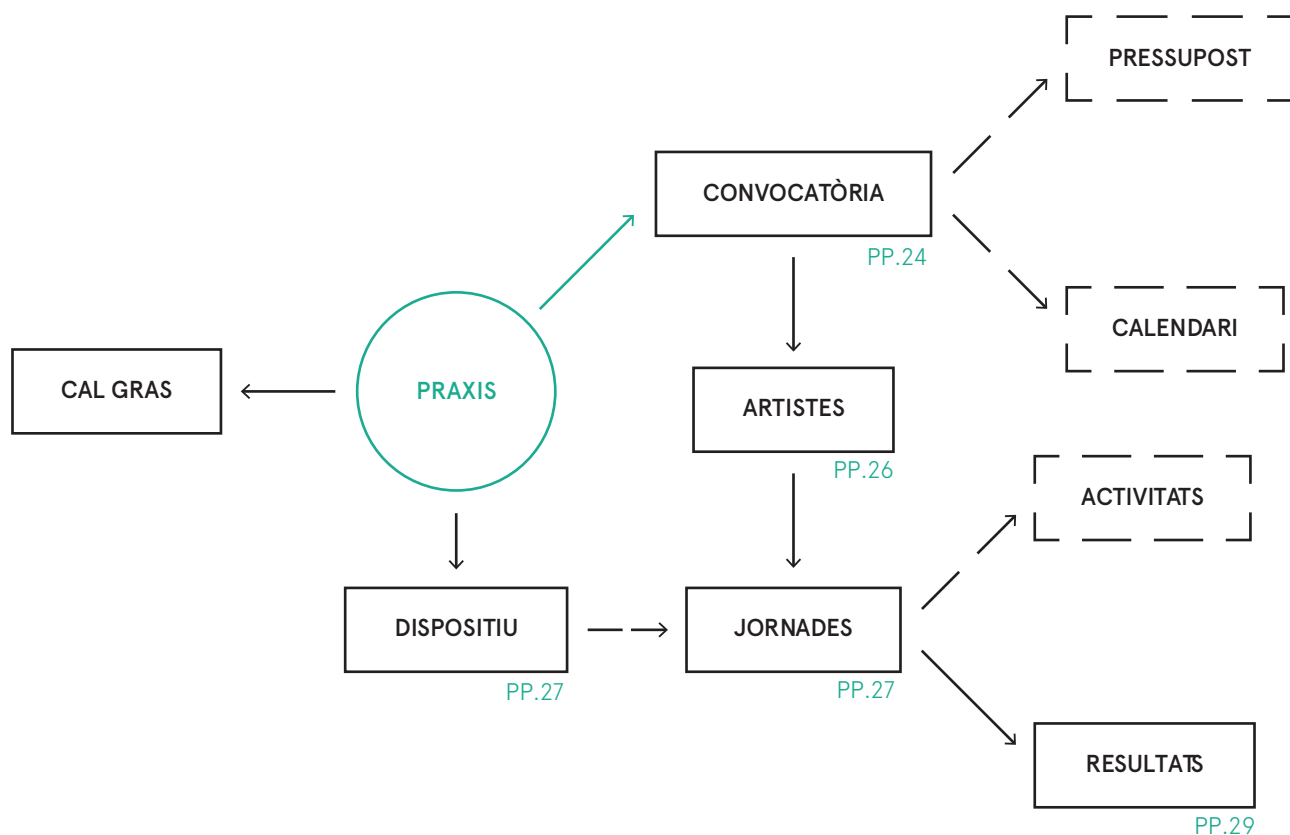
Cal per tant, una pedagogia autònoma, independent de les institucions que es troben més properes a les lògiques del mercat que a la protecció i promoció de les dinàmiques comunitàries. Hem de valorar les experiències productores de l'autonomia vinculada a la vida quotidiana en el seu afany de donar poder i enfortir la construcció col·lectiva de ciutat. Projectes com *Ciudad Escuela*¹⁶, *The Silent University*¹⁷, *Midnight University*¹⁸ o *Inter-Accions*¹⁹ són expressió dels moviments socials, procuren una educació transversal i oberta, continuament adaptada a les necessitats d'aprenentatge dels participants. A través d'aquestes iniciatives es promou una gestió sostenible dels sabers que acompanya una recuperació democràtica (o assembleària) de la participació ciutadana. La conjugació d'aquests elements permet una reflexió pedagògica a través de la qual es poden valorar les relacions entre educació i ciutat des d'aquestes demandes de democratització i participació així com el control o reconeixement de les transformacions territorials que afecten la vida quotidiana i comunitària. Amb l'horitzó posat en l'utòpic però necessari objectiu de l'autogestió de la vida en comunitat, recuperem el procés a través del qual proposem avançar en aquesta direcció no com a manifest sinó com una temptativa de quins són els elements i els processos necessaris per aquesta finalitat. És absolutament necessària la consideració d'una pedagogia col·lectiva, a través de la qual fer servir de la millor manera les oportunitats que la pràctica artística ens brinda.

¹⁶ *Ciudad Escuela* [en línia] Web informativa. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://ciudad-es-cuela.org/>>.

¹⁷ *The Silent University* [en línia] Web informativa. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://thesilentuniversity.org/>>.

¹⁸ *Midnight University* [en línia] Web informativa. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://midnightuniv.org/>>.

¹⁹ *Inter-Accions* [en línia] Web informativa. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://inter-accions.org/>>.

Tal com s'ha desenvolupat en la recerca, l'objectiu és crear per una banda un espai (-dispositiu) per a la reflexió i el debat, i per l'altra una xarxa de col·laboració que faciliti l'organització col·lectiva del territori i la seva gent. En aquest sentit doncs, es proposa organitzar una convocatòria en el marc de les residències artístiques ofertades per *Cal Gras - Art i territori*, a través de la qual es seleccionaran fins a quatre projectes que posin en valor algun aspecte de la gestió col·lectiva. Com a resultat d'aquesta convocatòria es proposa la realització d'unes jornades de treball per a posar en comú els projectes seleccionats, així com establir unes primeres pautes a partir de les quals dialogar amb els agents del territori i construir alternatives autogestionades.

CONVOCATÒRIA

El novembre de 2014, *Cal Gras - Art i territori*⁰¹, coordinat per Quim Moya i Eva Quintana proposen al col·lectiu *Mixité*⁰², format per Sergi Selvas i Marta Carrasco, organitzar conjuntament la convocatòria que cada temporada fa el centre de producció per a artistes en residència. Per això, des del col·lec-

⁰¹ *Cal Gras* és una casa en un entorn rural, obert per a la recerca i la producció cultural i artística, que vol donar suport a la creació. Amb oferta d'allotjament i espais per a la producció artística, és un centre de producció, que també funciona com a alberg rural. Des de Cal Gras també s'organitza la convocatòria "Testimoni Escènic" per produir i potenciar projectes d'arts escèniques. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.calgras.cat/>>

⁰² Estudi que es dedica al desenvolupament de projectes transversals en els àmbits de les arts, el disseny, l'arquitectura i l'urbanisme. [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.mixite.es>>

→ Primera sessió de les Jornades de presentació amb els convidats

tiu, s'aprofita aquesta oportunitat per a posar en pràctica la recerca i la investigació realitzada principalment per Sergi Selvas, proposant la temàtica així com la preparació d'unes jornades. El procés de selecció el dur a terme els membres de *Cal Gras - Art i territori*, així com del col·lectiu Mixité. D'aquesta manera, en Sergi (autor d'aquest treball) es fa responsable coordinador de tot el procés, així com de la direcció de les jornades, on hi participaran els artistes seleccionats, així com altres agents socials convidats (biòlegs, arquitectes, historiadors, economistes, etc.), per posar en comú idees sobre la col·laboració i la col·lectivitat.

D'aquesta manera l'experiment proposat en aquesta convocatòria a partir de la utilització de l'art i la cultura, vol donar pas a un model de gestió concret basat en les idees de sostenibilitat ambiental i social, recollits en el concepte de metabolisme social⁰³. Els habitants d'un territori són els agents

transformadors d'aquest metabolisme en funció de la relació dinàmica que estableixen amb el medi. Es vol reflexionar per tant, com els habitants del territori d'Avinyó es relacionen amb aquest per tal de mantenir l'equilibri entre explotació i conservació tal com passava a la societat rural tradicional, traslladant aquestes premisses més enllà de l'espai físic rural per arribar fins a l'espai social que conforma la comunitat i el paisatge de la zona.

El principal objectiu que es trasllada als participants d'aquesta convocatòria és el de posar en valor la idea de col·lectivització, és a dir de fer col·lectiu allò que és imprescindible pel desenvolupament social de l'ésser humà. A partir de la investigació i la recuperació de la memòria històrica i quotidiana, es pretén retrobar maneres d'organitzar el territori en tots els seus aspectes (social, econòmic, polític i ecològic), a partir de les quals desenvolupar estratègies d'actuació. Es vol també, reflexionar a partir d'elements oberts, transversals i sempre connectats d'una implantació territorial

a una escala més gran, és a dir, proposar accions i transformacions a vegades "imaginaries", però amb voluntats concretes. Construir coneixements i pràctiques per compartir-les.

A través de la convocatòria es busquen propostes d'accions concretes i formalitzacions de les estratègies pensades per a dur-les a la practica amb vocació instituient, és a dir, de fer-les perdurables en el temps a través dels agents del territori que vulguin fer-ho. Com a objectius concrets de la convocatòria es proposa que els artistes desenvolupin una acció determinada en la direcció que es proposi des de les jornades. Aquesta acció ha de tenir una voluntat o actitud de ser continuada pels agents socials del territori involucrats.

Pressupost

Cal Gras - Art i territori, ofereix les seves instal·lacions per a l'allotjament dels artistes o col·lectius durant les jornades i durant el període en que s'hagi de desenvolupar el projecte. De totes maneres, es continua buscant finançament a través dels agents socials del territori, o en el seu defecte, amb la col·laboració en espècies sempre que hi hagi un retorn directe per part dels artistes o col·lectius seleccionats, per exemple en el cas de materials per a la construcció, productes alimentaris, etc.

Calendari

Llançament de la Convocatòria: **8 de Març**⁰⁴

Tancament de la Convocatòria: **17 d'Abril**

Resolució: **20 d'Abril**

Jornades: **1-2-3 de Maig**

Desenvolupament dels treballs seleccionats: **Des del Juny fins el Desembre de 2015**

Exposició o presentació del resultat de les Jornades i els projectes seleccionats: **2016**

⁰⁴ Llançament del web, la imatge gràfic i les bases de la convocatòria a través del lloc web i les xarxes socials [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.collectivitzadors.cat>>

ARTISTES SELECCIONATS

Anna Recasens

EMUC. Espai mòbil d'ús comú: INTERCANVI

Pràctiques artístiques, acció social, imaginació política. Una Parada Portàtil d'Intercanvi, per a ús de grups, escoles, associacions etc. La parada desplegarà diferents espais per a mostrar material, penjar informació, desenvolupar activitats. Continuarà la informació necessària per a explicar què és i com funciona una xarxa d'intercanvi, més altres continguts bàsics per entendre economies alternatives i xarxes locals. La proposta vol, des de la recerca i l'acció creativa, creuar formats per a propiciar el diàleg, xarxes, i interaccions que, des d'una posició crítica i proactiva, estableixin espais d'imaginació i resistència domèstica.

Col·lectiu nàFent

Nous recorreguts pel marge del territori

Antonio Garcia, Christian Penedès Pastor i M. del Mar Grañena Serradell proposen una exploració del territori a escala humana amb la finalitat de crear uns vincles de relacions entre els mateixos habitants que permetin una continuïtat més enllà de la seva estada. El punt de partida/estímul de la proposta és el marge com element del territori capacitador de nous imaginaris socialment i econòmicament no estructurats.

Enric Puig

Art, Col·lectiu i Comunitat

Aquest projecte és un treball de camp a partir de la tesi de l'autor sobre l'escissió entre cultura local -nucli i fonament dels nacionalismes del segle XIX- i cultura global -nucli i fonament de la globalització del XXI-, un metadiscurs sobre la forma en què l'art pot interactuar i transformar als col·lectius ja donats en un entorn determinat. L'artista farà un seguiment dels treballs seleccionats en relació a la seva intervenció en el territori.

Eduardo Ruiz

E.S.O-Projecte (Educació.Solars.Oblidats)

Proposta sobre la productivitat d'un espai, el reconeixement d'un territori del poble sobre el qual

especular, generant un document històrico-polític entre les persones interessades que hauran de decidir a quin tipus d'especulació estarà sotmès aquest espai. Amb aquesta finalitat s'ha escollit un espai a la llera del riu per a la creació d'hortos col·lectius i que ha estat àmpliament reivindicat pels veïns del poble.

DISPOSITIU

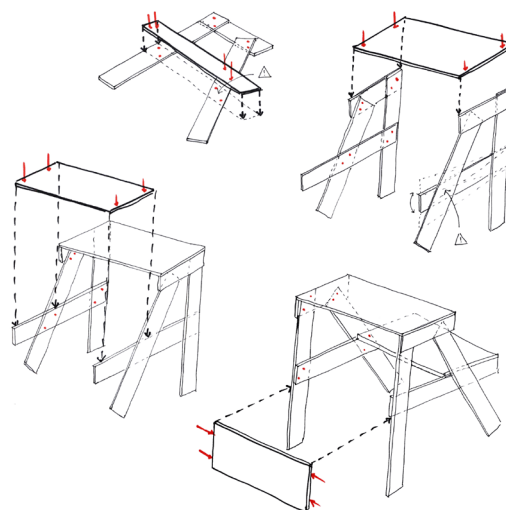
Aquest és el disseny i construcció del dispositiu que servirà per situar en l'espai la trobada així com a display dels resultats. L'objectiu d'aquest dispositiu és el de crear un espai lliure on sigui possible la reflexió i el debat sobre diverses estratègies socials, polítiques i ecològiques per a la completa gestió del territori. Alguns dels referents han estat: *Umea Townhall Monubench* (2013), del col·lectiu *PKMN (Pacman) Architectures*, un projecte consistent en la creació d'una maqueta en horitzontal de l'Ajuntament d'Umeå (Noruega) que alhora serveix d'espai per al debat⁰⁵; *Mo-we-Mo-bil* (2014) de *Raumlabor*, la construcció de mobiliari per a un cinema experimental⁰⁶; *The Land Grant* (2014), un projecte de Amy Franceschini (*Futurefarmers*) pel Eli and Edythe Broad Art Museum at MSU que juntament amb *Flatbread Society* (FBS) obra un procés de col·laboració entre grangers, pagesos antropòlegs, artistes i biòlegs⁰⁷; i *Land ,Use. Blueprint for a New Pastoralism* (2012), un projecte de Fernando García-Dory en el qual s'ha volgut abordar i combinar els temes relacionats amb l'estil de vida tradicional de pastor i el pasturatge contemporani⁰⁸.

05 [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.pkmn.es/UMEA-TOWNHALL-MONUBENCH>>

06 [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://raumlabor.net/mo-we-mo-bil-2/>>

07 [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://broad-museum.msu.edu/exhibitions/land-grant-flatbread-society>>

08 [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://fernandogarciadory.com/index.php?/projects/land-use---blueprint/>>

→ Espai de treball durant les Jornades i dibuix de la construcció del dispositiu

L'objectiu pràctic del disseny d'aquest dispositiu és el de facilitar un espai per al treball individual i el debat col·lectiu. Es busca també en el disseny un aspecte de guerrilla, a partir d'aquesta idea de la construcció de l'alternativa i la lluita contra l'ordre hegemònic al qual es vincula bona part de la investigació teòrica d'aquest treball. Per tant, amb un total de sis mòduls, l'espai es pot transformar d'una taula i cadires a una àgora per al debat i la reflexió. Aquest dispositiu s'ha fet servir ja en les jornades de treball organitzades a Cal Gras i per tant, recull els rastres d'aquestes utilització.

LES JORNADES

A partir de la selecció dels projectes, s'ha proposat realitzar unes jornades de 2 dies i mig (del divendres 1 de maig al diumenge 3 de maig de 2015) a partir de les quals s'han desenvolupat diverses

→ Visites al sud des d'Avinyó

dinàmiques amb les que s'han exposat les temàtiques i les relacions entre els projectes i els agents del territori. Aquestes jornades es desenvolupen a partir de les activitats següents:

→ Jordi Torres, convidat a les Jornades

Activitats

Divendres. Primer Dia. 19.00h

Presentació i coneixença. A partir d'un sopar comunitari, es crear un espai de trobada on conèixer els artistes seleccionats, convidats i agents del territori, saber qui som, d'on venim i quins interessos tenim⁰⁹.

Dissabte. Segon Dia. 10.00h

Reconeixem Avinyó: inici des de Cal Gras, plaça, pont vell, camí del riu, i recorregut pels carrers del poble, acompanyats per Eudald Vilaseca i Font (alcalde d'Avinyó i doctor en química, investigador

⁰⁹ Han participat en aquesta activitat: Jordi Lafón, Eva Marichalar, Eva Quintanta, Quim Moya, Marta Carrasco, Anna Recasens, Antonio Garcia, Enric Puig, Eduardo Ruiz, Vanessa Tovar, Maria Contreras i Adrià Melva.

i professor a la UB). Coneixent la història del territori, els primers assentaments, la construcció a partir de les relacions de poder (religiós i aristocràtic) fins a l'establiment de famílies burgeses de la Capital. S'acaba parlant de les necessitats actuals del territori en matèria d'espais per al cultiu i l'oci.

12.30h

Xerrada amb aperitiu: Com era la societat rural? A càrrec de Jordi Torres Sociats autor de diversos llibres sobre el nostre territori, entre ells (*La casa Pairal*; *A toc de campana*; i *Com es vivia a la Catalunya rural*, de l'editorial Farell). Ens explica l'organització del Mas com a nucli de la vida social i familiar dels habitants a partir de les gestió sostenible i autònoma dels recursos, el paper de la dona, fills i masovers, així com la relació entre les diverses cases pairals de la zona.

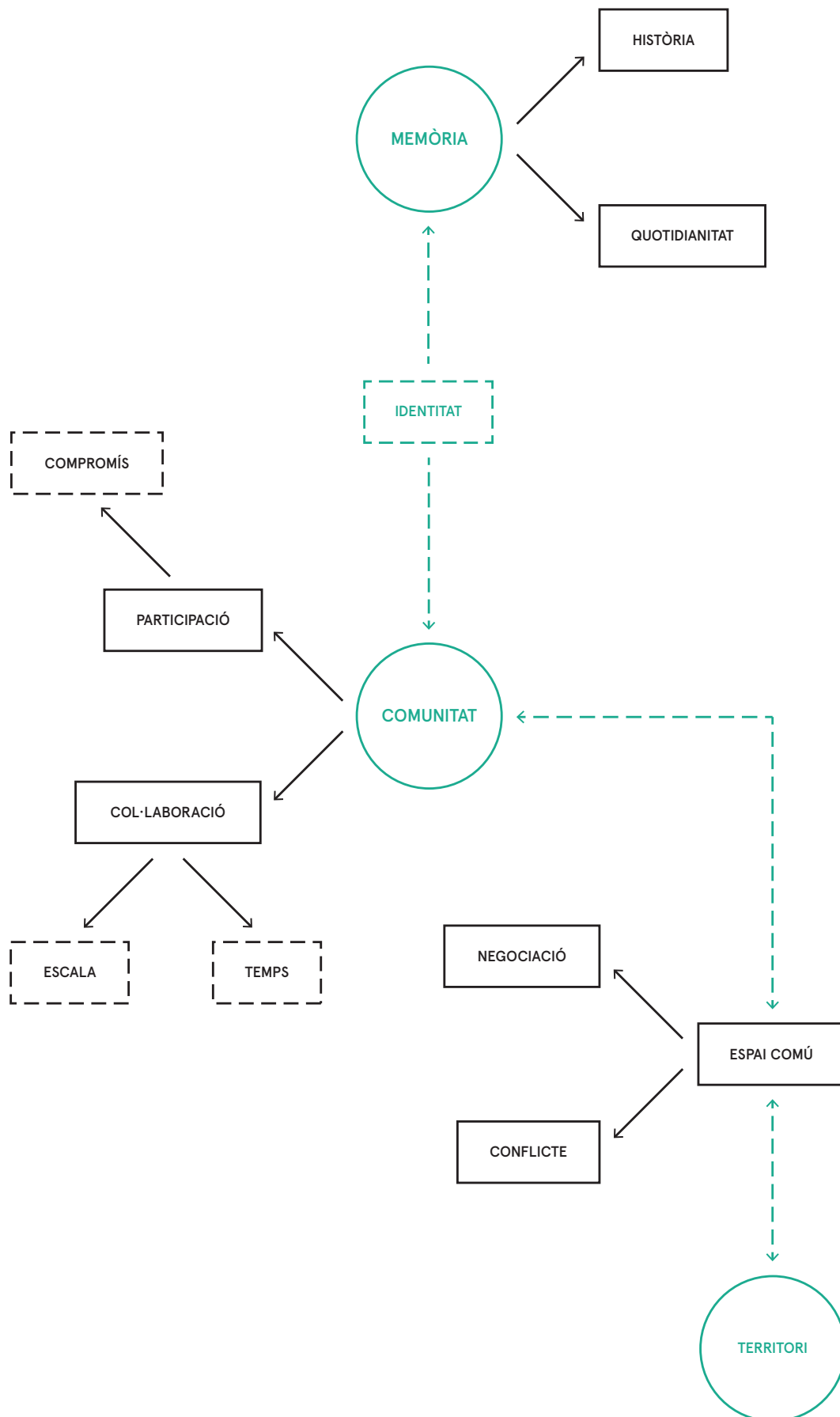
→ Sessió de treball amb Jordi Torres (Anna Recasens)

Tarda de dissabte.

Taules de treball per temàtiques amb els artistes participants. Es genera un espai de reflexió, sobre diverses línies de pensament i es relacionen els diversos projectes presentats, així com els existents al territori. En aquest sentit, la tarda de dissabte es dedica a parlar sobre la relació dels recursos naturals, la gestió forestal, aigua, terres, productivitat, energia, consum i ecologia.

Diumenge. Tercer Dia. 10.00h

Última taula de treball sobre relacions socials, xarxes, intercanvis, cooperativitat, col·lectivitats, intergeneracions, participació i comunicació. A mode de cloenda, s'organitza un dinar a Santa Eugènia, un espai a les afores d'Avinyó des del que compartir els

→ Casa de la família Abadal al centre d'Avinyó

Aquest és un projecte que tot just acaba d'emprendre els primers passos. Amb aquest treball s'ha obert una primera etapa d'un procés a través del qual es proposara el diàleg i la reflexió que ha de permetre als agents del territori d'Avinyó, administrar els seus recursos, superant la relació amb les institucions (sense trencar-la), i recuperant l'autonomia col·laborativa a què s'ha fet referència al llarg d'aquesta presentació. És un projecte que comença, no només pels habitants del poble bagenc, sinó per l'autor d'aquest treball, que l'ha proposat i enfocat amb l'objectiu d'obrir camins per a una possible tesi doctoral. En aquest sentit, la investigació s'ha fet d'acord amb el principal criteri d'obrir vies de diàleg entre aquelles experiències que proposen simultàniament, l'emancipació del ciutadà i la gestió col·lectiva dels recursos socials, polítics, econòmics i culturals. S'ha d'entendre i valorar per tant, des d'aquesta perspectiva.

Per concloure aquest treball es fa necessari explicar les conclusions de diversos moments o etapes, començant per la recerca i investigació que s'ha dut a terme. Des de la recuperació d'ideologies com l'anarquisme compromès de Chomsky o Guérin; les propostes que històricament han tingut lloc al nostre territori, a través de les col·lectivitzacions agràries i industrials durant la Guerra Civil; lògiques administratives de l'autoorganització social i econòmica com són les cooperatives de la mà de Christoph Spehr; o la revolució des de la quotidianitat com espai de lluita de Kanngieser; s'ha traçat una constel·lació de temàtiques i consideracions

que tot i escenificar una breu aproximació, representa un anhel d'espais de simbologia llibertària i actituds utòpiques. Aquests són alguns referents que han servit per projectar els fonaments del context i l'interès de l'autor, sobre el que ara s'edifica la construcció de la seva pràctica artística.

La recerca i investigació ha servit per dissenyar una cartografia d'accions, pràctiques, iniciatives o prototips oberts d'objectius compartits i responsabilitats participades. S'han presentat els dos projectes que han sigut una primera presa de contacte en practiques col·laboratives, precedents a aquest treball. *Inter-Accions* i *Migrarte* han estat en definitiva la gènesi de tot plegat, la voluntat de

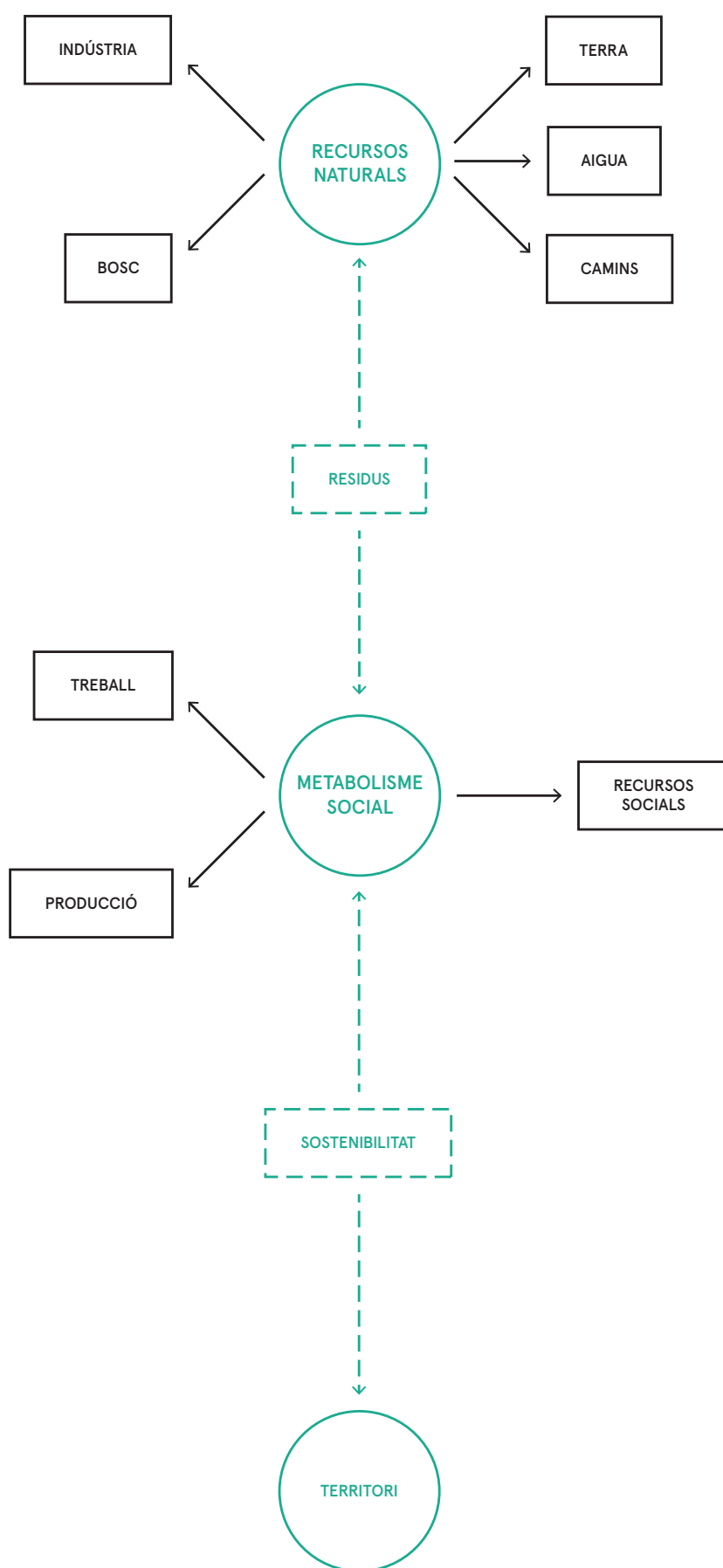

→ Visita a les afores del poble d'Avinyó

crear espais per a l'intercanvi de coneixements, alhora que es fomenta la gestió col·lectiva dels recursos en pro de l'emancipació dels individus de la comunitat. Aquesta cartografia inclou molts altres projectes d'arreu, que amb una cronologia indefinida, il·lustren les idees que han sorgit al llarg de la investigació⁰¹.

Un dels objectius del treball, més enllà d'establir quin és el concepte d'art que es fa servir (raonament que respon més a una necessitat acadèmica que a la mateixa pràctica), era posar sobre la taula l'encaix de les pràctiques artístiques i la figura de l'artista en tot aquest moviment revolucionari.

⁰¹ Les fitxes de tots els projectes es poden veure al web del projecte "Col·lectivitzadors" [Data de consulta: 1 de juny de 2015] <<http://www.collectivitzadors.cat>>

No es tractava tant de definir-ne el “que”, sinó el “com”. En aquest sentit, s’ha desenvolupat de forma acurada i amb exemples, les característiques bàsiques d’unes pràctiques que tenen com a objectiu obrir el debat i la reflexió i crear xarxes d’intercanvi i empoderament a través de múltiples eines i metodologies. Tallers, esdeveniments, manifestacions, festes, berenars, sopars, oficines, escoles, locutoris, a espais domèstics, privats i a espais públics o comuns. En qualsevol cas, l’artista s’ha d’adaptar al context, i mantenir l’equilibri entre una actitud activa i no impositiva. Mediator, investigador, sociòleg, educador, polític, sigui quin sigui el seu paper, l’artista interpreta al final el mateix rol que qualsevol altre participant de la comunitat, a vegades hi aportarà creativitat i a vegades esperit crític. Amb humilitat, pot ser l’iniciador de dinàmiques a partir de les quals succeiràn coses interessants, potenciadores de debats oberts i negociacions productives entre agents d’un territori, administracions i veïns.

La pedagogia o l’educació juga un rol molt important en l’elaboració d’aquesta investigació. Sovint, tot es resumeix a aprendre, dels altres, d’un mateix, de la situació o del context. En les llargues converses que s’han entaulat al llarg de la carrera, l’educació i la pedagogia en l’empoderament del ciutadà tenen un paper fonamental que sempre és important remarcar. Al final, mantenir l’esperança utòpica intacta només és possible si es creu fermament en la capacitat de l’ésser humà per canviar i per canviar ha d’aprendre. El pitjor mal de la humanitat és la ignorància, i tot i el risc de caure

en la ingenuïtat, aquesta té sempre cura a través de l’aprendre. En resum, és sempre necessari en qualsevol procés aplicar el que en la investigació s’ha anomenat pedagogia social, tot aquell aprenentatge que es posa en relació al compartir i a la col·laboració.

Tenint en compte tot aquest equipatge teòric, històric, i pràctic també, s’ha proposat el projecte “Col·lectivitzadors”, un nom que respon òbviament, als participants, agents del territori, que es reuneixen per fer col·lectius els recursos que fins ara no ho eren o ho havien deixat de ser. Amb aquesta premissa s’organitza la convocatòria a Cal Gras i es preparen les jornades amb els artistes seleccionats, així com altres agents del territori d’Avinyó. La complexa però gratificant selecció dels projectes ha permès compartir les jornades amb creadors que han posat el seu interès en aspectes que inclouen els espais de diàleg i la col·laboració que subverteix les lògiques que imperen al poble. El col·lectiu naFént, l’Anna, l’Edu i l’Enric són creadors amb vocació de constituir estratègies que siguin finalment implementades al mateix ADN dels habitants del lloc. Com s’ha explicat, durant les jornades es va parlar moltíssim sobre la base en la qual ha de descansar qualsevol projecte d’aquestes característiques.

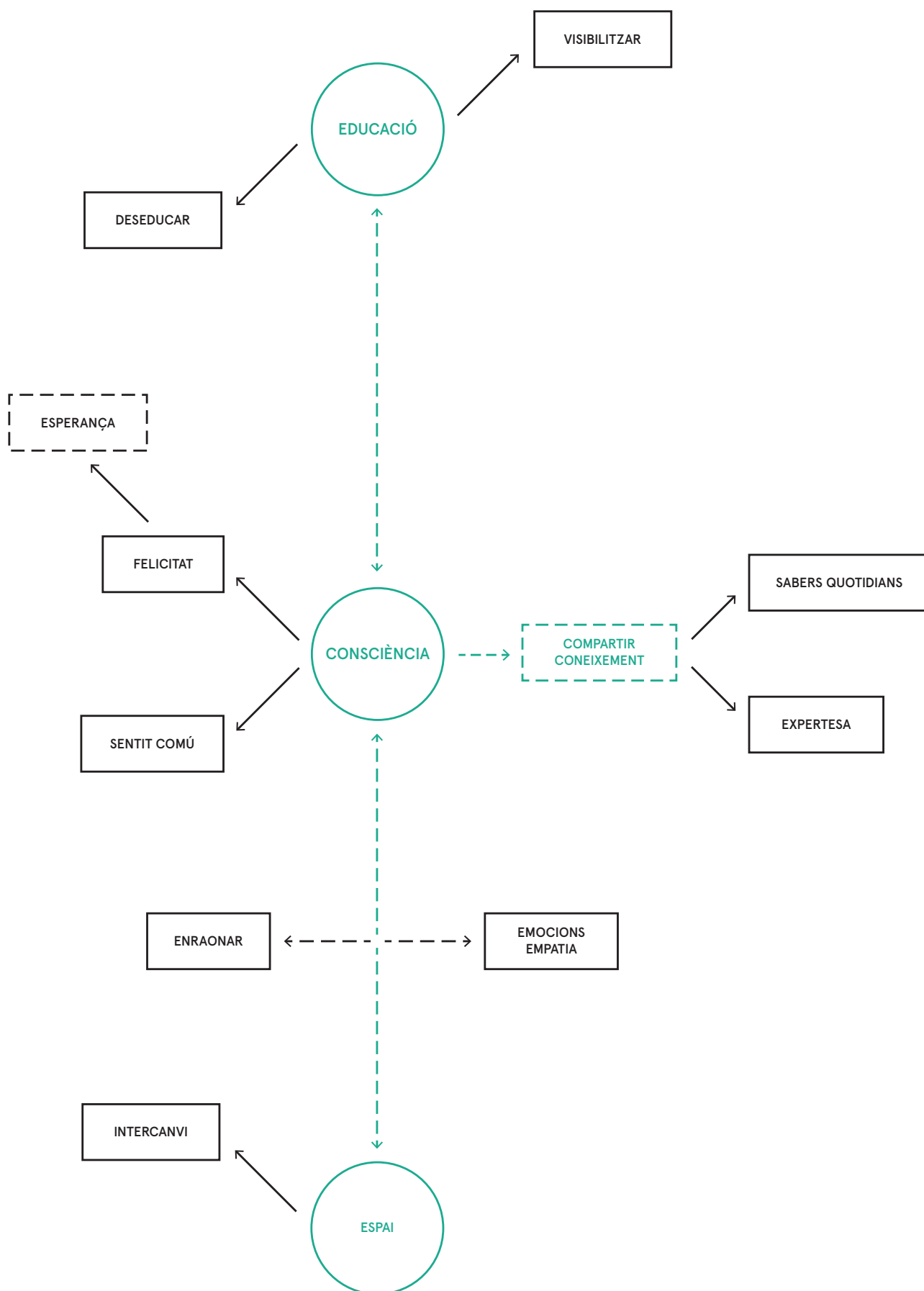
Així s’han dissenyat uns esquemes que ara resten a disposició de qualsevol iniciativa que vinculi les idees d’administració compartida, autogestió o col·lectivitat. El primer esquema és el que inclou els recursos naturals. En les discussions, es va veu-

→ A la riera Gavarressa durant la visita amb l’Eudald

→ Primera sessió de treball amb Jordi Torres

re necessari valorar quins eren els recursos que un territori posseeix. Com en qualsevol cas, va sorgir l'aigua, la terra, el bosc, els camins i la indústria (que pot anar relacionada amb l'explotació ramadera o minera, entre d'altres). L'aprofitament d'aquests recursos sempre genera residus, que al seu torn són inclosos en el que es va anomenar metabolisme social. Aquest concepte permet entendre l'equilibri entre l'explotació dels recursos i l'impacte que genera al territori a través de mecanismes socials, com poden ser els horts urbans a la llera del riu, que controlen la flora de la zona, cuiden el paisatge, col·laboren en l'alimentació i representen una part de la vida social del territori. Del metabolisme se'n extreu doncs una idea de producció material basada en la sostenibilitat i els recursos socials com a impulsador de mecanismes que afavoreixen les ecologies urbanes del territori.

Un segon esquema gira al voltant del concepte de comunitat. A partir de la memòria com a concepte i fonament de la identitat de la comunitat, aquesta pot ser històrica, compartida i col·lectiva, com també domèstica o quotidiana, les dues iguals de valorades i necessàries per al consens social. Les dues eines que han de permetre l'ús d'aquest consens són la participació i la col·laboració. En la participació s'ha d'apreciar l'escala i el temps, així com el compromís en la idea de col·laboració. És a dir, la comunitat reeixida pel consens ha de disposar un territori que sigui espai comú, espai per a les relacions i on sigui possible la negociació del conflicte, inherent en ell. El que també es recull en aquest esquema, resultat de la conversa a Cal Gras, és el paper de les emocions, concretament de l'empatia. No es tracta de transformar la realitat només canviant-ne les normes, és indispensable també un canvi de mentalitat que ajudi en la comprensió de l'altre.

En aquest sentit, es mostra el tercer esquema. Les emocions i l'empatia promouen la consciència col·lectiva, provocadora de la felicitat i l'esperança, des de les quals res de tot això seria possible. La Consciència també aporta sentit comú. Per arribar-hi però calen espais lliures de judicis i una

→ Dinar a Santa Eugènia durant les Jornades

pedagogia col·lectiva. Així la construcció d'espais d'intercanvi de coneixements, tradicionals, contemporanis, o renovadors, facilita el compromís i la consciència. Sovint però s'ha de des-educar primer, deslliurar-nos de les regulacions subjectives que promouen els judicis precedents a l'acció. A través de la visibilització del conflicte, de la crítica i del qüestionament com actitud, és possible una educació decolonitzadora.

Aquests esquemes han de permetre obrir el debat i la reflexió a nous paradigmes encara per crear. Han de servir per obrir camins de diàleg i intervenció per part de tots els agents socials d'un context comunitari qualsevol. És a dir, l'objectiu d'aquest exercici és continuar treballant sobre aquests mapes d'estratègies i consideracions a partir dels quals vincular aspectes circumstancials del marc territorial i social. La continuïtat del projecte rau en complementar aquests esquemes amb el treball dels artistes seleccionats, així com altres propostes del territori, paral·lelament a la recerca i investigació iniciada. No obstant, l'ús d'aquest material no és exclusiu d'aquest context, i serà utilitzat en futures ocasions en les que sigui útil partir d'una discussió bàsica del que pot ser un projecte col·laboratiu. Discussions continues, d'esperit crític, lliure i esperançador, de que un món millor és possible.

Aquest treball finalitza aquí, just al començament de tot plegat.

BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES

- Alba, Víctor. (2001). *Los colectivizadores*. Barcelona: Laertes.
- Amorós, Miquel. (maig de 2011). "Luchas urbanas y lucha de clases". *II Jornadas Libertarias de Cartagena*, 13-V-2011. Ateneu Llibertari l'Escletxa (Alacant); Forat de la Vergonya (Barcelona), Cartagena.
- Berman, Marshall. (1991). *Todo lo solido se desvanece en el aire*. Bogotá: Siglo XXI Editores.
- Blanco, Paloma (Ed.). (2001). *Modos de hacer: arte crítico, esfera pública y acción directa*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- Bookchin, Murray. (1989). *Per una societat ecològica*. Itàlia: Elèuthera.
- Brenner, Neil, Marcuse, Peter and Mayer, Margit. (2009). "Cities for people, not for profit". *City*, 13:2, 176-184. doi: 10.1080/13604810903020548
- Burnicki, Ralf. (2005). *Democracia Consensual Anarquista*. Transcripció d'un vídeo de O. Ressler, enregistrat a Bielefeld, Alemanya, 29 min. Recuperat de: http://www.republicart.net/disc/aeas/burnicki01_es.htm
- Chomsky, Noam. (1965) "Apuntes sobre el anarquismo, el marxismo y esperanzas sobre el futuro". Dins: Guérin, Daniel. *El Anarquismo*. (pp.82-92). Buenos Aires: Ediciones Utopía Libertaria.
- Chomsky, Noam. (2012). *Sobre el anarquismo*. Pamplona: Laetoli. (Orig. 1970).
- Claramonte, Jordi. (2009). *Estrategia, táctica y operatividad de la autonomía*. Recuperat de: <http://jordicaramonte.blogspot.com.es/2009/09/estrategia-tactica-y-operatividad-de.html>
- Colom, Antonio. (1996). "La pedagogía urbana, marco conceptual de ciudad educadora". Aportes N° 45, *Ciudad Educativa y Pedagogías Urbanas*, Revista de Dimensión Educativa, Santa Fé de Bogotá.
- Davies, Anthony; Dilleymuth, Stephen; Jakobsen, Jakob. (2006). "There is no Alternative: the future is self-organised". Dins: Nina Moentmann (Ed.) *Art and Its Institutions. Current Conflicts, Critique and Collaborations*. London: Black Dog Publishin.
- de Souza, Marcelo Lopes. (2009). "Cities for people, not for profit—from a radical-libertarian and Latin American perspective". *City*, 13: 4, 483-492. doi: 10.1080/13604810903298680
- de Souza, Marcelo Lopes. (2010). "Which right to which city? In defense of political-strategic clarity". *Interface: a journal for and about social movements Volume 2* (1), 315 – 333. Recuperat de: http://abahlali.org/files/Paper_Interface-2010.pdf
- Deleuze, Gilles y Guattari, Felix. (1973). *Antiedipo, capitalismo y esquizofrenia*. (Capítulo I). Barcelona: Barral Editores. (Orig. 1972).
- Deleuze, Gilles; Guattari, Félix. (1998). "Balance-programa para máquinas deseantes". Dins: Deleuze, Gilles; Guattari, Félix. *El Anti Edipo. Capitalismo y esquizofrenia*. (pp. 395-413). Barcelona: Paidós. (Orig. 1972).
- Deleuze, Gilles; Guattari, Félix. (2004). "Devenir-intenso, devenir-animal, devenir-imperceptible". Dins: *Mil mesetas. Capitalismo y esquizofrenia* (pp. 239 – 316). Valencia: Pre-textos. (Orig. 1988).
- Deleuze, Gilles; Guattari, Félix. "Capitalism: A Very Special Delirium". Dins: Guattari, Félix. (1995). *Chaosophy*. (pp. 35-52). Nova York: Semiotext(e). Recuperat de: (<http://www.generation-online.org/p/fpdeleuze7.htm>).
- di Filippo, Marilé. (2012). "Arte y resistencia política en (y a) las sociedades de control. Una fuga a través de Deleuze". *Aisthesis*, 51.
- Díaz, Santiago. (2014). "Arte y pensamiento en Gilles Deleuze. Una experiencia lúdico-estética más

allà de la interpretació". *Fedro, Revista de Estètica y Teoría de las Artes*, 13.

Foucault, Michael. (1992). *Microfísica del poder*. Madrid: Les Ediciones de la Piqueta.

Foucault, Michel. (2005). *Vigilar y castigar. Nacimiento de la prisión*. Madrid: Siglo XXI de España Editores. (Orig. 1975).

Foster, Hal. (2001). *El Retorno de lo real: la vanguardia a finales de siglo*. Madrid: Akal, cop., 2001.

Garcés, Marina. (2012). *Un mundo común*. Barcelona: Edicions Bellaterra.

García Molina, Jose. (2003), *Dar (la) palabra. Deseo, don y ética en educación social*. Barcelona: Gedisa.

Guérin, Daniel (1978). *El anarquismo*. Buenos Aires: Ediciones Utopía Libertaria.

Hardt, Michael; Negri, Antonio. (2001). *Imperio*. Barcelona: Paidós.

Harvey, David. (1998). "Espais d'insurrecció". Dins: Beverley, John; Cohen, Phil; Harvey, David. *Subculture and homogeneization = Subcultura i homogeneització*. Barcelona: Fundació Antoni Tàpies.

John, Frank; Panagiotidis, Efthimia; Tsianos, Vassilis. (2007). *¿Quién tiene miedo de disparar a puerta? Europäisches Institut für Progressive Kulturpolitik*. Recuperat de: <http://eipcp.net/transversal/0707/preclab/es>

Kanngieser, Anja. (2007). *Gestos de resistencia cotidiana. la significación del juego y del deseo en las prácticas Umsonst de apropiación colectiva*. Europäisches Institut für Progressive Kulturpolitik. Recuperat de: <http://eipcp.net/transversal/0307/kanngieser/es>

Kropotkin, Piotr A. (1978). *Campos, fábricas y talleres*. Barcelona: Jucar.

Lacy, Suzanne. (2002), "Territorio de debate: La búsqueda de un lenguaje crítico para el arte público", Dins: AA.VV. *Interferències. Context local>espais reals* (pp.151-158). Barcelona: Visions de Futur.

Latour, Bruno, Weibel, Peter (Eds). (2005). *Making Things Public. Atmospheres of Democracy*. Karlsruhe, Cambridge, MA: MIT Press and ZKM, Center for Art and Media.

Lefebvre, Henri. (1966) "Theoretical problems of autogestion". Dins: Lefebvre, Henri. (2009). *State, Space, World. Selected essays*, pp. 138-152. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Nájera, Eusebio. (2008). "Esbozos para una pedagogía urbana pertinente a los desarrollos educativos en las ciudades". *Polis*, 20. Recuperat de: <http://polis.revues.org/3421>

Núñez, Violeta. (2004). "Políticas públicas y adolescencias: adolescentes y ciudades". Dins: Frigerio, Graciela; Diker, Gabriela (comps.). *La transmisión en las sociedades, las instituciones y los sujetos. Un concepto de la educación en acción*. Buenos Aires: Noveduc - CEM.

Oyón, José Luís; Serra Permanyer, Marta. *La ciutat i la vida*. Programació del curs de l'optativa del mateix nom impartida a l'ETSAV. Curs 2011-2012.

Parramon, Ramon. (desembre 2001). "Representació social i intervenció en l'espai públic. Una experiència concreta: Projecte Territoris Ocupats (1996-2000)". A: *El Disseny Avui, de l'objecte al seu context*. Cicle de conferències, Universitat Ramon Llull, Barcelona.

Peran, Martí. (2000). "Lugares para todo". Dins: AA.VV. *Interferències. Context local>espais reals*. (138-141). Barcelona: Visions de Futur.

Ramírez, Bruno. (1975). "The Working-Class Struggle Against the Crisis: Self-Reduction of Prices in Italy". Dins: *Zerowork*, 1, pp.143-150. Recuperat de: <https://libcom.org/files/RamirezSelfReduction.pdf>.

Rosler, Martha; Wallis, Brian (Eds). (1991). "If You Lived Here... the City". Dins: *Art, Theory, and Social Activism. Discussions in Contemporary Culture*, vol. 6. Seattle: Bay Press.

Salcedo H., Rodrigo. (2007). "La lucha por el espacio urbano". Dins: Segovia, Olga (Ed.). *Espacios*

públicos y construcción social. Hacia un ejercicio de ciudadanía (pp. 69-77) Xile: Ediciones Sur.

Sánchez de Serdio, Aida; Durán, Noemí.(2010). "No s'aprèn quan ensenyes el què saps, sinó quan ensenyes el què no saps: trànsits dins i fora de l'aula". Dins: *Classes de memòria: d'un projecte educatiu a un projecte creatiu*. Barcelona: Sala d'Art Jove.

Selvas, Sergi; Carrasco, Marta (Eds.) (2014). *Inter-Accions. Pràctiques col·lectives per a intervencions a l'espai urbà. Reflexions d'artistes i arquitectes en un context pedagògic col·lectiu*. Barcelona: Publicacions i Edicions UB; Iniciativa Digital Politècnica - Oficina de Publicacions Acadèmiques Digitals de la UPC.

Spehr, Christoph. (2003). *Cooperación Libre*. Transcripció d'un vídeo de O. Ressler, enregistrat a Bremen, Alemanya, 32 min. Europäisches Institut für Progressive Kulturpolitik. Recuperat de: <http://eipcp.net/transversal/0805/spehr/es>

Trilla Bernet, Jaume. (1993). *Otras educaciones. Animación sociocultural, formación de adultos y ciudad educativa*. Barcelona: Anthropos.

Wallis, Brian. (1990). "Democracy and Cultural Activism". Dins: Brian Wallis (ed.). *Democracy: A Project by Group Material (Discussions in Contemporary Culture)*. Seattle; Nova York: Bay Press and Dia Art Foundation.

Ward, Colin. (1976). *Housing: an anarchist approach*. London: Freedom Press.

Weizman, Ines (Ed.). (2014). *Architecture and the paradox of dissidence*. London; New York: Routledge.

Totes les referències, bibliografia, i fitxes de cada cas d'estudi, així com la documentació completa (audio i imatges) de les jornades a Cal Gras, es poden trobar al lloc web <<http://www.collectivitzadors.cat>>

Agraïments:

Marta, Quim, Eva, Júlia, Àngels, Toni, Núria, Irene, Alfons, Antonia, Sergi, Aida, Òscar, Josep, Jordi, Mila, Martí, Anna, Sagri, tots els participants de "Col·lectivitzadors", amics, familiars i companys de viatge i professió, a tots els vull agrair el seu suport en aquesta última etapa de la meua carrera, on en definitiva ,tot comença.

TREBALL FINAL DE GRAU. BELLES ARTS
→ **SERGI SELVAS GARDEÑAS**

TUTORA
→ **ÀNGELS VILADOMIU**

CURS
→ **2014-2015**

